

Dina pengar och din ekonomi

ETT UTBILDNINGSMATERIAL
I PRIVATEKONOMI PÅ LÄTT SVENSKA

Det här är en broschyr om pengar. Språket i texterna är på enkel svenska.

Broschyren har tio kapitel med information om bland annat att spara pengar, att betala räkningar och vilka skydd som finns i samhället. Skydd som till exempel föräldrapenning, sjukpenning och pension.

Till varje kapitel finns fem faktafrågor med facit. Det finns också frågor att diskutera.

Till de frågorna finns inget rätt eller fel. Det är vad du tycker och tänker, om försäkringar, snabblån och annat, som är intressant.

För dig som har erfarenhet från andra länder finns frågor för att jämföra och diskutera pengar och ekonomi, till exempel avtal och köp, i olika kulturer.

Sist i varje kapitel finns en ordlista med förklaringar till svårare ord och uttryck. Många av orden är bra att kunna för att bättre förstå fakta och information om dina pengar.

I slutet av broschyren finns alla ord från de tio kapitlens ordlistor samlade. Där finns också länkar till webbplatser och telefonnummer som är bra att ha.

Lycka till med att läsa och diskutera pengar och ekonomi!

/Finansinspektionen

1	Budget och skatt	3
2	Söka arbete	11
3	Trygghet för alla	19
4	Pensioner	27
5	Boende	35
6	Betala räkningar	43
7	Betala i tid	53
8	Avtal och köp	53
9	Spara Låna	53
10	Försäkringar	53

1

Budget och skatt

Dina pengar

Dina pengar är mer än mynt och sedlar som du har i plånboken. Dina pengar är också alla dina inkomster och utgifter. Inkomster är pengar du får och utgifter är pengar du betalar.

Några inkomster och utgifter är samma varje månad. De kallas fasta inkomster och utgifter.

Inkomster och utgifter som inte återkommer varje månad eller som ändras kallas rörliga. Rörliga kostnader är till exempel avgiften för el som ofta är dyrare på vintern än på sommaren.

Inkomster

Inkomster är pengar du får. Det är till exempel lön från arbete, barnbidrag, studiebidrag, bostadsbidrag, socialbidrag, sjukpenning, A-kassa och pension.

För de flesta inkomster behöver du betala skatt, men inte för de inkomster som är bidrag. Barnbidrag, studiebidrag och bostadsbidrag behöver du till exempel inte skatta för.

Utgifter

Utgifter är kostnader du har för att leva. Det är till exempel kostnad för hyra, mat, kläder, hygien, el,

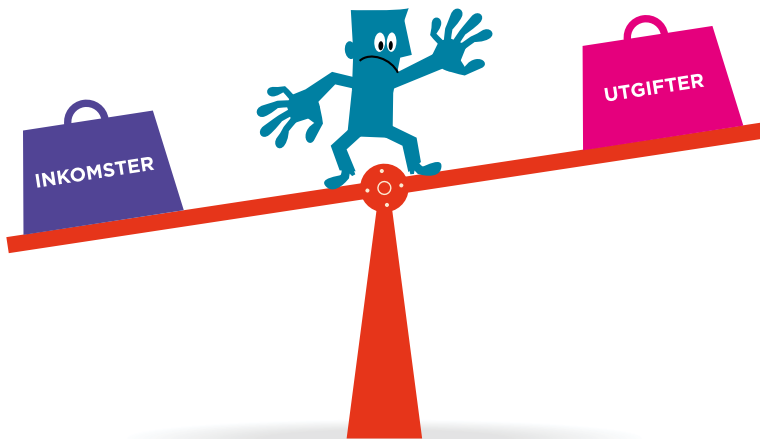
telefon, internet och tv. Utgifter är också vad det kostar att åka tåg, bil, buss, tunnelbana och andra resor. För de flesta är bostaden den största kostnaden. Även maten är en stor kostnad för många.

Skatt

Pengarna du betalar i skatt går till staten så att de kan betala ut bland annat barnbidrag, bostadsbidrag och sjukpenning. Skattepengarna betalar också för skolor, sjukvård, polis och bibliotek.

Man kan betala skatt på olika sätt, till exempel skatt på lön. Du betalar även skatt när du köper en vara i en affär. Den skatten kallas moms.

På några varor finns en speciell skatt, till exempel på alkohol, bensin och tobak.

Budget

För att förstå vad det kostar att leva kan du göra en budget. I en budget skriver du alla dina inkomster under en månad och vad det blir totalt. Skriv också alla utgifter under samma period. Utgifterna är allt som du betalar.

Lägg ihop inkomsterna och lägg ihop utgifterna. Då ser du hur mycket pengar du har kvar eller om det saknas pengar.

En budget hjälper dig att ha koll på dina utgifter så att de inte är större än inkomsterna. Budgeten kan också hjälpa dig att minska på utgifter som inte är nödvändiga. Då kanske du kan spara en del pengar eller köpa något du vill ha.

Vad kostar det att leva?

Här kan du läsa vad det kan kosta att leva i Sverige år 2013. Exemplet visar kostnaderna för en ung kvinna eller man som bor i en egen bostad.

Belopp i kronor

Utgifter, per månad	Kvinna	Man
Mat hemma, 5 dagar/vecka	1 370	1 750
<i>Lunch måndag-fredag ingår inte</i>		
Förbrukningsvaror	100	100
till bland annat hem och kläder som tvätt- och rengöringsmedel, toalett- och hushållspapper, med mera		
Saker till hemmet	440	440
Möbler, saker till köket, dator men inte frys, disk- och tvättmaskin		
Fast telefon, internet, dagstidning	920	920
Hyra, el	4 900	4 900
Hemförsäkring	100	100
Totalt: utgifter för hushållet	7 830	8 210
Övriga utgifter		
Hygien, tvål, schampo	430	370
Kläder/skor	530	530
Fritid, inklusive mobiltelefon	610	610
Lunch ute (20 gånger/månad)	1 520	1 520
Kollektiva resor	500	500
Fack och a-kassa	450	450
Totalt: utgifter	4 040	3 980
Totalt vad det kostar att leva	11 870	12 190

Källa: Konsumentverket, 2011

Bra att veta

- Kommunerna har budget- och skuldrådgivare. De kan svara på frågor om budget och ekonomi och informera om vad du ska göra om du har svårt att betala dina skulder.
- Det är gratis att besöka budget- och skuldrådgivare.

Prata budget!

- Vilken är din största utgift? Vilka är dina andra stora utgifter?
- Tror du att någon utgift kan bli lägre? Vad kan du göra för att minska utgiften?
- Vilka av dina nöjen kostar pengar? Har kostnaden ökat eller minskat senaste året?
- Ska skatten vara olika för personer med höga och låga inkomster? Varför? Varför inte?
- Vad skulle du göra om du hade 100 miljoner kronor? Vad skulle du köpa?

Jämför kulturer

Vilken var din största utgift i landet där du bodde förut? Vad var dyrare än i Sverige? Vad var billigare? Vilka sedlar och mynt finns där? Jämför värdet med svenska kronor.

Fem faktafrågor

1. Vad är inkomster?

- A Pengar jag får
 - B Pengar jag betalar
 - C Pengar jag är skyldig någon
-

2. Vad är utgifter?

- A Pengar jag får
 - B Pengar jag betalar
 - C Pengar jag sparar
-

3. Vad är en budget?

- A Lista över alla inkomster
 - B Lista över alla utgifter
 - C Lista över både inkomster och utgifter
-

4. Vad är el-avgiften exempel på?

- A Fast kostnad
 - B Rörlig kostnad
 - C Skatt
-

5. Vad är barnbidrag exempel på?

- A Inkomst man inte behöver skatta för
 - B Inkomst man måste söka för att få
 - C Inkomst som skattas som arbete
-

Ordlista med förklaringar

Avgift	Pengar du betalar, till exempel medlemsavgift
Bidrag	Pengar som till exempel staten betalar till någon
Budget	Lista över alla inkomster och utgifter
Fasta kostnader	Kostnader som är samma varje månad
Inkomst	Pengar du får för till exempel arbete
Mynt	Pengar av metall
Plånbok	Fodral att ha pengar i
Rörliga kostnader	Kostnader som ändras varje månad
Saknar	Något som inte finns
Sedlar	Pengar av papper
Skatt	Pengar du betalar av din inkomst till till exempel stat och kommun
Totalt	Summan av allt det du räknar ihop
Utgift	Allt du betalar för

Rätta svar på frågorna: 1A 2B 3C 4B 5A

2

Söka
arbete

Söka arbete

Om du vill, kan du skriva in dig hos Arbetsförmedlingen för att anmäla att du söker jobb.

När du kommer till Arbetsförmedlingen ska du ha med dig legitimation. Du ska också gärna ha med betyg som visar vad du har studerat och intyg som visar vad du har arbetat med.

Du måste själv besöka Arbetsförmedlingen för att bli inskriven.

Datasystem

När du är inskriven blir dina personuppgifter registrerade i Arbetsförmedlingens datasystem. Det är för att lättare hitta ett jobb som passar.

Du bestämmer själv vilka uppgifter om dig som får lämnas till de arbetsgivare som har lediga jobb.

Handlingsplan

Arbetsförmedlingen och personen som söker arbete skriver en handlingsplan tillsammans. I planen står vad du som arbetssökande ska göra för att hitta ett jobb och vilken hjälp Arbetsförmedlingen ska ge dig.

www.arbetsformedlingen.se

På www.arbetsformedlingen.se finns information om olika arbeten. Webbplatsen heter Platsbanken och visar flera tusen lediga jobb. Där finns även information om olika utbildningar.

Du kan också läsa om vad som är viktigt att tänka på när du söker jobb och vilka arbeten som kommer att finnas i framtiden.

På Arbetsförmedlingens webbplats finns även länkar till andra sajter som har information om arbete och studier.

CV

Ett cv är en lista där det står vilken utbildning du har och vilka arbeten du har haft.

Arbetsförmedlingen har kurser där du kan lära dig att skriva cv. En del kurser är på bara en timme och andra är flera dagar.

Du kan också få lära dig att skriva personligt brev. I ett personligt brev berättar du om dig själv, varför du vill ha arbetet du söker och varför du passar för det lediga jobbet.

Flera sätt

Det är större chans att hitta ett jobb om du söker arbete på flera sätt.

Många söker arbete genom vänner och bekanta och annonser i tidningar.

Andra går direkt till arbetsplatser och frågar arbetsgivare om det finns något ledigt jobb.

Extra hjälp

Du kan få extra hjälp av en arbetsförmedlare om du har en sjukdom eller en skada som gör att inte alla arbeten passar dig. Du kanske behöver tekniska hjälpmedel på den arbetsplats du kommer till.

Fack och a-kassa

Du som arbetar i Sverige kan vara med i ett fackförbund.

Du kan också vara medlem i en arbetslöshetskassa. Det kallas kort för a-kassa. Om du är medlem betalar du en avgift varje månad.

Du kan söka pengar från a-kassan om du blir arbetslös. För att få söka a-kassa måste du vara inskriven på Arbetsförmedlingen. Du måste också följa a-kassans regler. En regel är att du måste söka jobb.

Arbetsförmedlingen talar om för dig när det finns jobb du kan söka, men du ansvarar själv för att söka arbete.

Bra att veta

Du som behöver tolk får gratis tolkhjälp på Arbetsförmedlingen. Du kan också få papper översatta till svenska, som du behöver för att söka jobb. Högskoleverket kan ge dig information om vad utbildning från en högskola i ett annat land betyder i Sverige. Det är också gratis.

Prata arbete

- Inom vilka yrken tror du att det behövs mer arbetskraft i framtiden?
- Inom vilka yrken tror du att det behövs mindre arbetskraft?
- Vad vill du arbeta med? Berätta varför.
- Vad är viktigt att tänka på vid en jobbintervju?
- Vilka egenskaper är viktiga på en arbetsplats? Vilka egenskaper har du?

Fem faktafrågor

1. Vad måste du ha med vid inskrivning hos Arbetsförmedlingen?

- A CV
 - B Intyg
 - C Legitimation
-

2. Vad står i Arbetsförmedlingens handlingsplan?

- A Vad personen har arbetat med förut.
 - B Vad personen ska göra för att hitta ett arbete.
 - C Vad personen vill arbeta med.
-

3. Vad är ett cv?

- A En kurs i att söka arbete.
 - B En lista på en persons utbildningar och arbeten.
 - C Ett intyg från facket.
-

4. Vad är a-kassa?

- A Arbetslöshetskassa
 - B Arbetsförmedlingens pengar
 - C Ett fackförbund
-

5. Vad är en arbetsgivare?

- A En person som söker arbete.
 - B En person som arbetar på Arbetsförmedlingen.
 - C En person eller ett företag som anställer människor.
-

Svaren finns på nästa sida.

Jämför kulturer

Finns något yrke i ditt födelseland som inte finns i Sverige? Finns något yrke i Sverige som inte finns i ditt födelseland?

Är samma egenskaper viktiga på arbetsplatser i hela världen? Om inte, vad är skillnaden?

Ordlista med förklaringar

Arbetsgivare	Person eller företag som anställer människor.
Arbetsökande	Person som söker arbete.
CV	Lista över utbildning och tidigare arbeten.
Personligt brev	Presentation av dig och varför du vill ha arbetet du söker.
Personuppgifter	Personnummer, adress och annan information.
Platsbanken	Webbplats på internet med platsannonser.
Skriva in dig	Anmäla dig till exempel hos Arbetsförmedlingen.

Rätta svar på frågorna: 1C 2B 3B 4A 5C

3

Trygghet
för alla

Trygghet för alla

I Sverige finns ett system med försäkringar, så att alla ska känna sig trygga.

Socialförsäkringen är en del av det systemet. Den ska hjälpa och skydda människor hela livet, från födseln till pensionen. Skyddet är pengar som Försäkringskassan betalar ut. Det kan vara barnbidrag, bostadsbidrag eller sjukpenning.

Centrala studiemedelsnämnden ansvarar för studiemedel till dem som studerar.

Pensionsmyndigheten ansvarar för att alla får rätt pension.

Föräldrapenning

Försäkringskassan betalar ut föräldrapenning till den som har fått barn och är föräldraledig. Det är pengar som föräldrar får för att kunna vara hemma med sina barn istället för att arbeta.

Föräldrapenningen är olika för olika personer. Den beror på hur mycket du tjänade innan du blev förälder.

Föräldrapenningen betalas ut i totalt 480 dagar per barn. Du kan ta ut föräldrapenning till och med att ditt barn slutat första året i grundskolan. (Siffran är från år 2013.)

Barnbidrag

Alla som bor i Sverige och har barn får barnbidrag. Du behöver inte ansöka om att få det. Försäkringskassan ansvarar för att du får rätt summa pengar.

Barnbidraget är 1 050 kronor per barn. Föräldrar som har flera barn får ett tillägg. Det beror på hur många barn du har. Du som har två barn får två barnbidrag och 150 kronor extra i månaden.

Barnbidraget betalas ut senast den 20:e dagen i månaden. (Siffrorna är från år 2013.)

Sjukpenning

Arbetsgivaren betalar dig sjuklön de två första veckorna du är sjuk, utom för den första sjukdagen. Den kallas karensdag och då får du ingen lön. Efter två veckor betalar Försäkringskassan sjukpenning till dig i stället.

Om du inte har arbete, så betalar Försäkringskassan sjukpenning hela tiden du är sjuk. Sjukpenningen är olika för olika personer. Den beror på hur mycket du tjänade innan du blev sjuk.

Du som har eget företag, är arbetslös eller föräldraledig kan få sjukpenning även första dagen.

Bostadsbidrag

Barnfamiljer med låga inkomster kan få bostadsbidrag. Ungdomar som är över 18 år, men under 29 år kan också få bostadsbidrag. Gifta eller sambor ska båda vara under 29 år för att få bostadsbidrag.

Bidragets storlek beror på inkomst, vad bostaden kostar, hur stor bostaden är och hur många barn som bor där. Personen som söker bostadsbidrag måste själv bo i bostaden som han eller hon söker bidrag för.

Du måste själv ansöka om du vill ha bostadsbidrag. Bidraget är för högst 12 månader. Efter 12 månader måste du lämna in en ny ansökan. Du kan få bostadsbidrag från den månad Försäkringskassan får din ansökan.

Studiebidrag

Du som studerar på universitet, högskola och en del andra utbildningar efter gymnasiet, kan ansöka om studiemedel. Du som studerar på folkhögskola, komvux eller annan utbildning på grundskola och gymnasium kan söka studiemedel från hösten det år du fyller 20.

Studiemedel är bidrag och lån. Centrala studiemedelsnämnden, CSN, beslutar om du har rätt till studiemedel. Studiebidraget betalas ut tio månader om året.

Bra att veta

- Studiebidraget är pengar som du inte behöver betala tillbaka.
- Studielånet är pengar som du måste betala tillbaka. Du kan söka bara bidraget, om du vill.

Prata trygghet

- Vilken ekonomisk hjälp tycker du ska finnas för människor?
- Ska det vara samma hjälp för rika och fattiga personer? Varför? Varför inte?
- Är 1050 kronor per barn i barnbidrag en lagom summa?
- Är 480 dagar per barn lagom antal dagar för att stanna hemma?
- Vad tycker du är viktigast? Föräldrapenning, barnbidrag, sjukpenning, bostadsbidrag eller studiebidrag? Berätta varför.

Jämför kulturer

Vilken ekonomisk hjälp finns för människor i landet där du bodde förut?

Finns betald föräldraledighet i andra länder? I så fall, hur länge?

Finns studiemedel i andra länder? I så fall, hur mycket? Måste man betala tillbaka pengarna?

Fem faktafrågor

1. Vilka pengar betalar Försäkringskassan ut?

- A Pensioner
 - B Barnbidrag
 - C Studiemedel
-

2. Var ansöker man om barnbidrag?

- A På BB.
 - B I förskolan.
 - C Man behöver inte söka.
-

3. Vad är sjukpenning

- A Lön till den som arbetar på sjukhus.
 - B Pengar som Försäkringskassan betalar till den som är sjuk.
 - C Lön från arbetsgivaren första dagen du är sjuk.
-

4. Vem kan söka bostadsbidrag?

- A Gifta som är 28 år.
 - B Ungdomar som är 17 år.
 - C Familjer med många barn och höga inkomster.
-

5. Vad är rätt om studiebidrag?

- A Pengarna måste betalas tillbaka.
 - B Pengarna behöver inte betalas tillbaka.
 - C Bidraget kommer varje månad.
-

Svaren finns på nästa sida.

Ordlista med förklaringar

Försäkringskassan	Betalar ut t ex barnbidrag, bostadsbidrag och sjukpenning.
Inkomst	Pengar du får t ex genom arbete.
Karensdag	Första sjukdagen utan lön.
Lön	Pengar du får när du arbetar.
Sjukanmäla sig	Meddela sjukdom. Kan vara i telefon, via sms eller mejl.
Sjuklön	Pengar arbetsgivaren betalar första två veckorna du är sjuk.
Sjukpenning	Pengar Försäkringskassan betalar när du är sjuk.
Skatt	Pengar du betalar till t ex stat och kommun.
Spara	Samla på något, t ex pengar, för att använda senare.
Tjäna	Pengar du får när du arbetar.

Rätta svar på frågorna: 1B 2C 3B 4A 5B

4 Pensioner

Pension

Det finns flera olika typer av pension. Du får själv bestämma när du vill börja ta ut pension, men det finns några regler. En regel är att du tidigast kan ta ut pension från staten den månad du fyller 61 år. Du måste själv ansöka om att få pension.

Pensionsmyndigheten är en av statens myndigheter. De ansvarar för att alla får rätt pension.

Från Pensionsmyndigheten kan du få inkomstpension, premiepension och garantipension. De är allmänna pensioner. Pensionen är olika för olika personer.

Pensionen beror på hur mycket pengar du har tjänat i Sverige. Den beror också på hur mycket skatt du har betalat. Pengarna betalas ut en gång i månaden. Alla ska betala skatt också på sina pensionspengar.

Inkomstpension

Du får högre inkomstpension om du har arbetat länge och tjänat mycket pengar. Du får lägre pension om du inte har tjänat så mycket. När du arbetar går en del pengar från din lön till inkomstpensionen. Staten tar pengarna från skatten som du betalar.

Garantipension

Du som har liten pension eller ingen pension kan få garantipension. Du ska ha fyllt 65 år och du ska ha bott i Sverige i minst tre år för att få garantipension. Om du har bott i Sverige i 40 år som vuxen, eller längre, så får du full garantipension.

Premiepension

Staten tar också pengar till premiepensionen från skatt som du betalar. Om du vill kan du själv välja att spara de pengarna i olika fonder.

En fond är en samling värdepapper. Alla som sparar i fonden äger de värdepapperen tillsammans.

Du kan välja högst fem fonder och du får byta fonder när du vill. Det kostar ingenting. Din premiepension beror på om fonden som du sparar i går bra eller dåligt.

Rätt till pension

Alla som har arbetat i Sverige och bott i Sverige har rätt till pension. Även till exempel inkomster från föräldrapenning, sjukpenning, sjukersättning och pengar från A-kassa ger rätt till pension.

Bara vita inkomster ger dig rätt till pension.

Ingen rätt till pension

Om du jobbar i ett annat land och betalar skatt i det landet, får du inte svensk pension. Du får heller ingen pension om du är egen företagare och inte tar ut lön.

Vårdnadsbidrag ger ingen rätt till pension och svarta inkomster ger ingen pension.

Ett viktigt kuvert

Pensionsmyndigheten skickar ut brev varje år.

Brevet finns i ett orange kuvert. Alla som är födda

år 1938 och senare

får kuvertet. I

brevet står bland

annat hur mycket

inkomstpension och

premiepension du

har tjänat ihop.

Bra att veta

Premiepensionsmyndigheten har kundservice på telefon. Du kan ringa och fråga om din pension nu och i framtiden.

På Pensionsmyndighetens webbplats kan du få mer information.

Där kan du också ansöka om bostadstillägg. Det är extra pengar du kan få om du har hög hyra och låg pension.

Tjänstepension och privat pension

Många som arbetar har också tjänstepension. Det är pengar som arbetsgivaren sätter in varje månad till dig som arbetar. Alla olika pensioner tillsammans blir din totala pension.

En del människor sparar själva till sin pension. När du arbetar och pensionssparar av din inkomst kan du få betala mindre i skatt. De pensionspengar du sedan får räknas som lön.

Därför ska du betala skatt på de pengarna. Om du pensionssparar via en bank eller ett försäkringsbolag kan du ta ut pengarna från att du har fyllt 55 år.

Prata pension

- Vid vilken ålder tycker du att det är lagom att sluta arbeta?
- Ska man själv få bestämma när man vill gå i pension?
- Är det rätt att den som har tjänat mycket pengar får hög pension?
- Vem tycker du ska försörja gamla människor?
- Är det rätt att personer som aldrig har arbetat får pension när de blir gamla?

Jämför kulturer

Finns systemet med pension i ditt födelseland? Om nej, hur försörjer sig gamla?

Hur gamla är människor i ditt födelseland när de slutar arbeta?

Lever dina föräldrar? Om ja, arbetar de eller vad gör de?

Fem faktafrågor

1. Vilken myndighet ansvarar för att alla får rätt pension?

- A Arbetsförmedlingen
 - B Försäkringskassan
 - C Pensionsmyndigheten
-

2. Vid vilken ålder kan du tidigast ta ut pension från staten?

- A 55 år
 - B 61 år
 - C 65 år
-

3. Vilka är reglerna för att få garantipension?

- A Man ska ha bott i Sverige minst tre år och vara minst 65 år
 - B Man ska ha bott i Sverige minst tre år och vara minst 40 år
 - C Man ska ha bott i Sverige minst tre år, ha fyllt 65 år och ha liten eller ingen pension
-

4. Vilken inkomst ger rätt till pension?

- A Vårnadsbidrag
 - B Föräldrapenning
 - C Inkomst från annat land
-

5. Hur ofta betalas pensionen ut?

- A En gång i månaden
 - B En gång i veckan
 - C Varannan vecka
-

Svaren finns på nästa sida.

Ordlista med förklaringar

Fond	Sätt att spara pengar. Varje andel av fonden ger ägarna en del av fondens pengar.
Garantipension	För den som har tjänat lite, har bott minst tre år i Sverige och har fyllt 65 år.
Inkomstpension	En del av skatten går till inkomstpensionen. Ingår i den allmänna pensionen.
Pension	Pengar äldre får av staten, arbetsgivaren eller båda. Även privata pensioner finns.
Pensionsmyndigheten	Ansvarar för att alla får rätt pension. Informerar om pensioner.
Premiepension	En del av skatten går till premiepension. Du kan spara pengarna i fonder.
Svarta inkomster	Pengar man får för arbete och inte betalar skatt för.
Tjänstepension	Pengar som arbetsgivaren sätter in.
Vita inkomster	Pengar man får för arbete och betalar skatt för.

Rätta svar på frågorna: 1C 2B 3C 4B 5A

5

Boende

Boende

Det finns flera olika typer av bostäder, till exempel hyreslägenheter, bostadsrätter och villor. Olika typer av boenden har olika avtal.

Om du hyr en lägenhet, skriver du på ett hyresavtal.

Om du köper en bostadsrätt eller en villa, skriver du ett avtal på köpet. Det kallas köpeavtal.

Hyresrätt

En hyresrätt är en bostad man hyr. Du som bor i hyresrätt betalar hyra för att bo. Du betalar till din hyresvärd som äger huset och lägenheten.

Du kan bo tills du inte vill hyra lägenheten längre. Då kan du säga upp hyresavtalet. Du ska säga upp avtalet

flera månader innan du vill flytta. Uppsägningstiden är normalt tre månader.

Hyresvärden kan också säga upp hyresavtalet. Det kan han eller hon göra om du inte betalar hyran i tid. Om du betalar hyran för sent flera upprepade gånger kan hyresvärden säga upp dig utan uppsägningstid. Du kan då behöva flytta.

Bostadsrätt

En bostadsrätt är en bostad man köper. Det kan vara en lägenhet, en villa eller ett radhus.

Du som köper en bostadsrätt blir medlem i en förening. De andra medlemmarna i föreningen och du äger huset tillsammans, som ni bor i.

Ni har också ansvar tillsammans för föreningens ekonomi.

Du som köper en bostadsrätt betalar insats för att gå med i föreningen. Alla som bor i en bostadsrätt betalar också en avgift till föreningen varje månad. Avgiften används till att betala för städning, snöskottning, reparationer av fastigheten och annat.

Det är vanligt att varje medlem betalar sin egen elräkning, men ibland ingår el i avgiften.

Bostadsbidrag

Bostaden är en stor utgift för många människor. Familjer med barn kan få bostadsbidrag. Ungdomar som är över 18 år, men under 29 år kan också få bostadsbidrag. Om de är gifta eller sambor ska båda vara under 29 år.

Din inkomst bestämmer om du får bostadsbidrag och hur mycket du får. Bidraget beror också på hur mycket din bostad kostar och hur många barn du har. Du måste bo i den bostad som du söker bostadsbidrag för.

Hur söker man bostadsbidrag?

Du som vill söka bostadsbidrag kan ladda ner en blankett från Försäkringskassans hemsida. Det går också bra att ringa till Försäkringskassan och beställa blanketten.

När kan man få bostadsbidrag?

Från den månad Försäkringskassan får din ansökan, kan du få bostadsbidrag. Bidraget är för högst 12 månader. Du måste lämna in en ny ansökan efter 12 månader.

Prata boende

- Vad är viktigast med en bostad? Storlek, läge, kostnad eller vad?
- Vilka fördelar finns det med att bo i hyresrätt? Vilka nackdelar?
- Vilka fördelar finns det med att bo i bostadsrätt? Vilka nackdelar?
- Vilka tycker du ska få bostadsbidrag? Tycker du att inkomst, antal barn eller hyra ska avgöra?
- Hur bor du nu? Hur hittade du bostaden? Vad är bra med din bostad? Vad är mindre bra?
- Vill du flytta? Om ja, berätta varför? Hur vill du helst bo? Var vill du helst bo?

Bra att veta

I en hyresrätt ingår värme, vatten och sophämtning. Du behöver inte betala extra för det.

Kyl, frys och spis ingår också.

Ibland ingår även el och kabel-tv.

Jämför kulturer

Hur bodde du i ditt födelseland? Vem ägde bostaden?
Betalade du hyra?

Om ja, vad ingick i hyran eller avgiften? Vad ingick inte?

Vilka skillnader finns mellan din bostad i födelselandet och här? Vilka likheter finns?

Fem faktafrågor

1. Vad är en hyresvärd?

- A Den som hyr en lägenhet eller en villa
 - B Den som äger lägenheter och hyr ut dem
 - C Den som är medlem i en hyresgästförening
-

2. Vem kan säga upp ett hyresavtal?

- A Bara personen som hyr lägenheten
 - B Bara personen som hyr ut lägenheten
 - C Både personen som hyr lägenheten och den som hyr ut
-

3. Vad är insats?

- A Avgift för el, värme och vatten
 - B Avgift för att städa och reparera bostadsrätter
 - C Avgift för att bli medlem i en bostadsrättsförening
-

4. Vem har ansvar för pengarna i en bostadsrättsförening?

- A Hyresvärden har ansvar
 - B Försäkringskassan har ansvar
 - C Alla medlemmar tillsammans
-

5. Vilka kan få bostadsbidrag?

- A Familjer med barn
 - B Ungdomar under 18 år
 - C Gifta barnlösa par över 29 år
-

Svaren finns på nästa sida.

Ordlista med förklaringar

Avgift	Pengar som du betalar
Blankett	Papper där du skriver in uppgifter, till exempel namn och adress
Bostadsbidrag	Pengar du kan få som hjälp för att betala hyran
Bostadsrätt	Bostad som du köper
Fastighet	Hus eller byggnad som någon äger
Hyresavtal	Papper du skriver på om du hyr en bostad
Hyresrätt	Bostad som du hyr
Hyresvärd	Person som äger och hyr ut rum eller lägenheter
Insats	Pengar du betalar för att bli medlem i en bostadsrättsförening
Köpeavtal	Papper du skriver på om du köper en bostadsrätt
Uppsägningstid	Tiden från att du säger upp till exempel ett hyresavtal, tills det slutar gälla

Rätta svar på frågorna: 1B 2C 3C 4C 5A

6

Betala
räkningar

Betala

Du kan betala på olika sätt när du köper något. Du kan betala direkt med mynt eller sedlar. Det är att betala kontant.

Du kan också betala med kort. För att få bankkort ska du ha konto hos en bank. När du betalar med bankkort i en affär, så tar banken summan från ditt konto.

Ett annat sätt att betala är med faktura. Du får fakturan av säljaren som du har köpt något av. Sedan betalar du fakturan efter att du har fått det som du har köpt, till exempel en tv eller en soffa.

Faktura kallas också för räkning.

Betala räkningar

Exempel på räkningar är räkningar för tv, internet och hyra. Du kan också få telefonräkning, elräkning och räkning från förskola och fritidshem.

På räkningen finns information om hur mycket du ska betala, till vilket konto du ska betala pengarna och när pengarna senast ska finnas hos den som har skickat räkningen.

Betala via banken

Många betalar sina räkningar via internet. Du måste ha ett konto i en bank, för att kunna betala via internet. Sedan kan banken ansluta ditt konto till internetbanken. Med internet-banken kan du betala dina räkningar från en dator. På räkningarna finns nummer till ett bankgirokonto eller ett plusgirokonto. Du skriver själv in vilket kontonummer du betalar till.

Betala med bankkort

Med bankkort kan du betala i affärer. Du betalar genom att knappa in bankkortets kod eller genom att skriva ditt namn på ett kvitto.

Med bankkortet kan du också ta ut pengar från en bankomat. Då använder du också bankkortets kod. Bankkort från Visa och Master Card fungerar i alla bankers automater.

Betala med betalkort eller kreditkort

I affärer kan du också betala med betalkort och kreditkort. Då betalar du senare. Banken drar inte pengar direkt från ditt konto. Det kommer en räkning hem till dig i slutet av varje månad. Även med betalkort och kreditkort kan du ta ut pengar från bankomat.

Betala tv-avgift

Du som har tv ska betala en avgift. Det står i svensk lag. Alla hushåll och företag som har tv-mottagare ska betala radio- och tv-avgift. Mottagaren kan finnas i din tv, dvd-spelare, dator, surfplatta eller digitalbox. Pengarna från radio- och tv-avgiften går till Sveriges television (SVT), Sveriges Radio (SR) och Sveriges Utbildningsradio (UR). De använder pengarna till att göra nya program.

Det finns också tv-kanaler som får sina pengar från reklam och från abonnemang. För att titta på de kanalerna ska du betala radio och tv-avgiften. Ibland behöver du också betala en extra avgift, till exempel till Boxer eller Com Hem.

Bra att veta

- Du betalar bara en enda avgift, även om du har flera tv-apparater.
- Om du bara har radio behöver du inte betala radio- och tv-avgift.
- Anmäl att du har tv på Radiotjänsts hemsida, ring eller skicka ett sms med personnummer till 710 04.

Exempel på räkning

Fakturanummer Fakturans nummer. Numret behöver du om du kontaktar den som har skickat fakturan.

Förfallodag Den senaste dag som pengarna ska vara hos den som har skickat fakturan.

Belopp, eller Att betala Den summa du ska betala.

Bank- eller plusgironummer Det vanligaste är att betala in pengar på ett plusgiro eller på ett bankgiro.

Betalningsmottagare Den som ska ha pengarna.

OCR-nummer, eller referensnummer Siffror du ska skriva in om du betalar via internet. Betalar du på banken? Då skriver personalen på banken in siffrorna åt dig. Siffrorna hjälper betalningsmottagaren att veta vilken räkning du betalar.

Jämför kulturer

Hur betalade du räkningar i ditt födelseland?

Vilka räkningar fick du? Är några räkningar samma som de räkningar du får nu?

Finns tv-avgift i ditt födelseland? Om ja, hur mycket?

FAKTURA

Utskriftsdatum
2013-10-21Fakturanummer
1026624764Förfallodag
2013-11-25

Logga in på våra Internettjänster

Kundnummer: 16424266

Lösenord: 7h 7BQ

Kundreferens

Faktura	Avser perioden	Antal tv-avgifter	Periodavgift	Belopp, kronor
TV-avgift				
Tv-avgift period	131021-131125	1	519	519

INFORMATION OM TV-AVGIFTEN

För 2 076 kr/år får du tv- och radioprogram från SVT, SR och UR som är oberoende av politiska och kommersiella intressen. Har du inte redan e-faktura, så passa på att byta hos din Internetbank och skona miljön varje gång du betalar din tv-avgift. Tack!

Under "mina sidor" på radiotjänst.se kan du enkelt ändra förfallodag, registrera familjemedlemmar och mycket mer. Du loggar in med kundnummer och lösenord som du hittar på fakturan. Välkommen till våra Internettjänster!

Tidigare inbetalt

Belopp att betala 519

Radiotjänst i Kiruna AB, 981 80 Kiruna, Tfn 0771-91 00 04, Fax 0980-751 90, www.radiotjänst.se, Plusgiro 92 00 03-1, Bankgiro 801-0050, Org.nr 556300-4745

PlusGirot

Före kontant inbetalning eller girering skall inbetalningskortet avskiljas.

Vid inbetalning på annat sätt ange faktura/OCR-nummer och belopp.

Faktura/OCRNo: 24764612369
Förfallodag: 20131125
Belopp att betala: 519,00

INBETALNING / GIRERING C

Till PlusGirokonto nr 92 00 03 - 1	Avgift	Kod 1
	Betalningsmottagare Radiotjänst i Kiruna AB	Kassastämpel
Anskändare		
Eget konto nr vid girering		

Meddelanden till betalningsmottagaren kan inte lämnas på denna blankett

I FÄLTET NEDAN FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS RESERVERAT FÖR PLUSGIROT

Belopp (läs inte ändras)

Svenska kronor öre

I FÄLTET NEDAN FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS RESERVERAT FÖR PLUSGIROT

24764612369 # 519 00 9 >

9200031 #14#

Fem faktafrågor

1. Vad är kontant betalning?

- A Betalning med bankkort
 - B Betalning med pengar
 - C Betalning med kreditkort
-

2. Vad behövs för att betala via internet?

- A Bankkonto anslutet till internetbanken
 - B Kod för att skriva bankgironummer
 - C Kod för att skriva plusgironummer
-

3. Vad är förfallodag?

- A Senaste dag du kan betala en faktura
 - B Datumet när fakturan är utskriven
 - C Senaste dag pengarna ska finnas hos den som har skickat fakturan
-

4. Hur fungerar kreditkort?

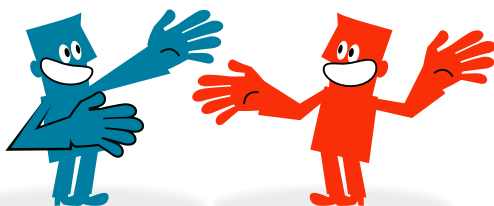
- A Pengar dras direkt från bankkonto
 - B Räkning kommer en gång i månaden
 - C Pengar överförs från internetbanken
-

5. Vad står i svensk lag om radio- och tv-avgift?

- A Bara den som tittar på SVT behöver betala
 - B Alla som har tv-mottagare måste betala
 - C Bara den som har både radio och tv måste betala
-

Prata räkningar

- Vilka räkningar får du?
Hur ofta får du dem?
Vilket är bästa sättet att betala räkningar?
- Varför tycker du det?
Skickar du pengar utomlands ibland? Om ja, hur gör du?
- Hur gjorde du när du fick din första räkning i Sverige?
- Var något svårt att förstå? Om ja, vad var svårt?
Vem hjälpte dig?

Ordlista med förklaringar

Avgift	Pengar som du betalar.
Bank	Företag där du kan betala räkningar, spara pengar och låna pengar.
Bankkort	Kort som du kan betala med. Banken tar summan direkt från ditt konto.
Belopp	En summa pengar.
Betalkort	Kort som du kan betala med. Räkning kommer varje månad.

Fortsättning på nästa sida.

Betalningsmottagare	Person eller företag som ska ha de pengar som betalas in.
Faktura	Papper som visar hur mycket du ska betala.
Fakturanummer	Nummer du behöver om du kontaktar den som skickat fakturan.
Förfallodag	Senaste dag som pengarna ska vara hos den som skickat fakturan.
Internetbank	Banktjänster på internet.
Kontanter	Mynt och sedlar.
Kontonummer	Nummer till bankgirokonto eller plusgirokonto.
Kreditkort	Kort som du kan betala med. Räkning kommer varje månad.
OCR-nummer	Siffror du ska skriva in om du betalar via internet.
Räkning	Papper som visar hur mycket du ska betala.

Rätta svar på frågorna: 1B 2A 3C 4B 5B

7

Betala
i tid